

СИСТЕМА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Зважаючи на важливість процесу розподілу прибутку у виконанні ряду важливих завдань діяльності підприємства досліджено значення, складові елементи та особливості ідентифікації системи розподілу прибутку підприємства, проаналізовано особливості даного розподілу в альтернативних економічних системах

Постановка проблеми. Особливості функціонування підприємства в ринкових умовах господарювання пояснюються важливістю отримання позитивних кінцевих фінансових результатів. Отриманий прибуток виконує ряд важливих функцій для подальшої ефективною діяльності підприємства. Його використання за різними напрямками, питома вага часток у загальній величині може призвести до підвищення прибутковості та ринкової вартості підприємства, до формування його позитивного іміджу, зростання добробуту працівників, окреслення позитивних тенденцій розвитку. Проте не вмiє його використання приносить втрати вже досягнутих позицій, погіршує перспективи розвитку підприємства, формує внутрішні негативні тенденції в фінансово-господарській діяльності підприємства за сприятливих умов зовнішнього середовища. Уникнення даних проблем забезпечується розумінням важливості розподілу прибутку в управлінні підприємством. Значна кількість науковців минулого та сьогодення схиляються до думки, що найважливішою проблемою економіки є проблема розподілу, конкретизуючи – проблема справедливого розподілу. Слід відмітити, що зміна суспільної формації, типу економічної системи, значення державного регулювання, не зменшує важливості завдань, що повинні бути вирішені в ході проведення розподілу прибутку, а тим більше не вирішує їх автоматично. Отже, розподіл прибутку підприємства, що характеризується появою та необхідністю використання низки економічних інструментів, слід розглядати як систему, важливу ділянку в управлінні підприємством.

Аналіз досліджень та публікацій. Зважаючи на важливість завдань, що вирішуються в ході розподілу прибутку підприємства, даний напрямок наукових досліджень знаходить своє відображення в працях багатьох вчених минулого та сучасності. Зокрема, особливості використання прибутку в соціалістичному розширеному відтворенні досліджені в працях Назарової Г.В., Дрізд І.Д., Жовтяка П.Н., Зинов'єва Ю.М., Кіпермана Г., Козубенька В.А., Колесникова В.І., Пухальського Е.І., Чеблокова А.; питання розподілу прибутку як інструменту управління, досягнення мети діяльності підприємства розкриті в працях зарубіжних та вітчизняних вчених: Бланка І.А., Бріггема Ю., Ерхардта М., Кірейцева Г.Г., Козацького В.П., Поддєрьогіна А.М., Стрикленда А.Дж., Томпсона А.; вирішення проблем стимулювання працівників, соціальних проблем через систему розподілу прибутку підприємства, розглянуте в працях Гришиної Г.П., Лаговської О.А.

Мета дослідження. Дослідити функціонування системи розподілу прибутку підприємства, проаналізувати її структурні складові, дати характеристику ефективності даної системи в нинішніх умовах господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. В економічній теорії – на теоретичному рівні та в управлінні – на практичному рівні, прибутку надають вагомого значення, присвоюють ряд наджиттєво важливих функцій, характеристик та рис. Проте, дані якісні сторони в переважній більшості носять тільки теоретичний характер, поки отриманий надлишок доходів над понесеними витратами не буде використаний за окремими напрямками. Лише фактично розподілений прибуток в повній мірі розкриває важливість даної економічної категорії як інструменту управління та засобу досягнення поставленої мети діяльності суб'єктів господарювання.

Виконання поставлених завдань в частині розподілу прибутку потребує прозорості у визначенні об'єкта, суб'єктів, відносин між ними, порядку прийняття рішень, формуванні інформаційного масиву за даними операціями, а також

звітування перед зацікавленими сторонами.

В більшості випадків при дослідженні особливостей розподілу прибутку підприємств науковці використовують терміни "процес", "порядок". Хоча, розуміючи під процесом послідовну зміну станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; хід розвитку чого-небудь; сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку [5], слід вказати на не повне охоплення всіх елементів, а тим більше їх атрибутів, що взаємодіють в ході розподілу прибутку. Процес характеризується дією, не окреслюючи при цьому суперечності інтересів суб'єктів в розподільчих відносинах, що визначають особливості даної дії. До аналогічного висновку можна прийти проаналізувавши термін "порядок"; порядок – певна послідовність, черговість чого-небудь [5].

Тому при дослідженні проблеми розподілу прибутку підприємств, визначення кола учасників такого розподілу, нормативів для кожного з напрямків, облікового відображення даного процесу необхідно використовувати поняття "система розподілу прибутку".

Необхідність дослідження системи розподілу прибутку підприємств потребує в першу чергу визначення поняття "система", формування поняття "система розподілу прибутку", дослідження її складових.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови наведено декілька визначень досліджуваного нами терміну, зокрема система – це: порядок, зумовлений правильним, плановим розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь; форма організації, будова чого-небудь; сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; сукупність способів, методів, прийомів здійснення чого-небудь; будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин.

В бухгалтерському словнику за редакцією проф. Ф.Ф. Бутинця термін "система" розглядається як множина об'єктів разом з відносинами між об'єктами – частинами чи компонентами системи – та між їх атрибутами – властивостями об'єктів [4].

З наведених визначень можна виділити низку компонентів дослідження, які повинні містити будь-яка система: об'єкти, суб'єкти, їх властивості, порядок (послідовність) дій, взаємозв'язок, способи, методи, прийомі функціонування.

Розподіл прибутку має вплив на інші процеси у фінансово-господарській діяльності підприємства (рис. 1). Даний вплив не може не позначатися на вирішенні проблем управління, забезпечення виконання поставлених завдань, підвищення продуктивності праці, зростання прибутковості та загальної вартості підприємства, таким чином, впливаючи в перспективі на саму себе. Процес розподілу прибутку в минулому періоді (складова 1 на рис. 1) має вплив на процес формування прибутку поточного періоду (складова 2) та на процес його розподілу в цьому ж таки періоді (складова 3). В свою чергу розподіл прибутку звітного періоду за аналогією впливає на формування та розподіл прибутку в майбутньому періоді. В сукупності правила та способи розподілу прибутку за досліджувані періоди становлять систему. А так як процес розподілу в окремому періоді має вплив на розподіл в майбутньому, тобто існує потенціал саморозвитку, то дана система є складною. Складні системи – це насамперед динамічні, з точки зору наявного потенціалу саморозвитку, системи [6, с. 7].

Розуміння складності системи розподілу прибутку,

важливий фактор при прийнятті рішень щодо підвищення вартості підприємства (ціни акцій), реінвестування прибутку та використання його як ресурсу для фінансування інвестиційних проектів, стимулювання працівників підприємства. Тому в інформаційних системах підприємства, зокрема в системі бухгалтерського обліку, необхідно надати важливе місце розподілу прибутку підприємства.

Зважаючи на важливу роль системи розподілу прибутку в управлінні діяльністю підприємства, сутність даної системи слід розглядати через призму взаємопов'язаності елементів системи розподілу у визначенні об'єктів розподілу, способів, напрямків використання прибутку для досягнення мети діяльності підприємства.

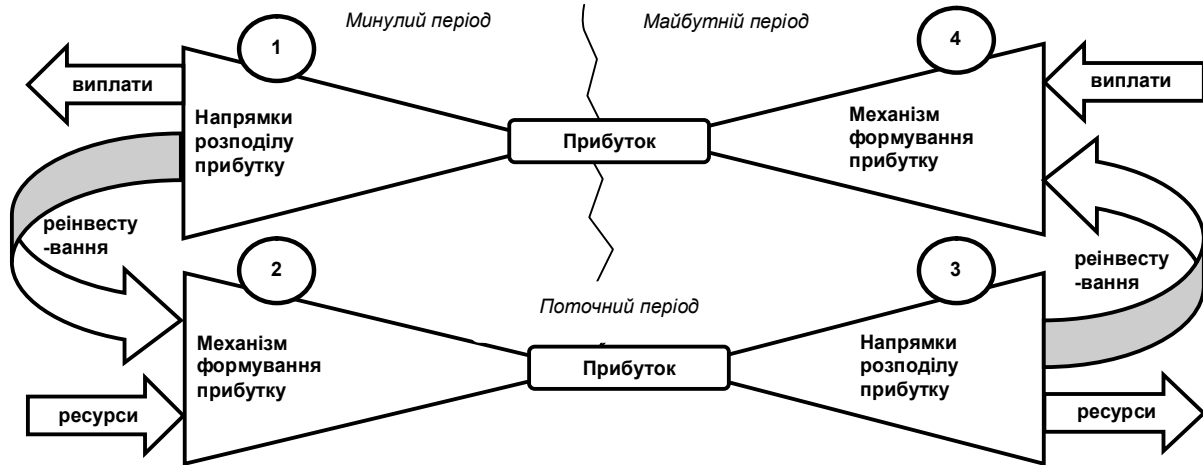

Рис. 1. Вплив системи розподілу прибутку на перспективну результативність підприємства

Наведене узагальнене визначення системи розподілу прибутку слід деталізувати характеристикою складових даної системи (табл. 1).

Таким чином, систему розподілу прибутку слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних між собою елементів, які формують інтегральні властивості, що дозволяють виконувати їй визначені функції та впливати на зовнішнє середовище. Життєздатність системи розподілу прибутку підкреслюється тим, що вона містить властивості, які притаманні будь-якій системі, а саме: наявність

сукупності елементів системи, взаємопов'язаність її елементів, цілісність та інформаційність системи, взаємозв'язок між системою та середовищем.

Дослідження основних механізмів функціонування системи розподілу прибутку проведемо в розрізі аналізу основних історично сформованих моделей, тобто проаналізуємо процес розподілу прибутку, його методичку, взаємовідносини між суб'єктами розподілу, ступінь досягнення мети (економічний ефект) в розрізі соціально-економічних формацій.

Таблиця 1 Структурна будова системи розподілу прибутку підприємства

Елемент системи	Характеристика	
Об'єкт	В більшості випадків головним об'єктом розподілу є чистий прибуток (позитивний фінансовий результат отриманий після проведення всіх утримань та відрахувань згідно чинного законодавства). Проте, в ряді країн політика розподілу передбачає виплати, наприклад дивіденди за привілейованими акціями, що не залежать від величини отриманого прибутку. Тому, в будь-якому випадку в системі розподілу прибутку необхідно враховувати рух грошових потоків підприємства	
Суб'єкти	Учасники фінансово-господарської діяльності підприємства, інституціональні суб'єкти, громада та суспільство в цілому. Слід відмітити, що при розподілі прибутку необхідно враховувати інтереси всіх суб'єктів. Наприклад, кредитори не є прямими учасниками розподілу, проте особливості політики розподілу прибутку можуть призвести до небажання подальшої співпраці з підприємством (реінвестування прибутку підвищує платоспроможність підприємства, відсутність даного напрямку розподілу загрожуватиме втратою їхніх коштів).	
Інструменти регулювання	На рівні держави	Визначені в нормативно-правових актах напрямки, частки розподілу, способи його здійснення, інформаційне відображення розподільчих операцій в системі бухгалтерського обліку
	На рівні підприємства	Деталізація розподільчих процесів, задекларованих в статуті, колективному договорі, наказі про облікову політику, а також в інших внутрішніх розпорядчих документах
Інформаційна складова	Вагомість даного елемента полягає в тому, що для повноцінного функціонування системи, для того, щоб інформаційна взаємодія між елементами була корисною при прийнятті управлінських рішень, необхідні правила, прийоми, методи фіксації інформації та її узагальнення в даній системі	
Результати розподілу	Проведення розподілу прибутку (пропорції у розподільчих відносинах) повинно мати за мету досягнення поставлених цілей діяльності підприємства: набуття позитивного іміджу, фінансування інвестиційної діяльності, оновлення матеріально-технічної бази, підвищення продуктивності праці працівників, їх стимулювання, виконання взятих на себе обов'язків перед державою та суспільством в цілому	

Згідно соціалістичного способу виробництва власником особистого фактора виробництва (праці) є кожний працівник, а власником майнових факторів – суспільство або загальна асоціація робітників. У відповідності до чого валовий дохід підприємства першочергово розподілявся на ту частину, яка задовольняє індивідуальні потреби працівника і виступає у вигляді єдиного фонду оплати праці, і на другу, яка належить суспільству (виступає у вигляді чистого доходу чи прибутку).

Потреби кожного працівника як індивіда в предметах

особистого споживання задовольняються за рахунок заробітної плати. Всі інші потреби працівника як індивіда суспільства, що знаходяться в багатоаспектних відносинах з іншими індивідами, повинні задовольнятися за рахунок прибутку. Головну роль у задоволенні потреб другого рівня виконує держава як одноосібний суб'єкт розподільчих відносин щодо прибутку.

Вже за часів нової економічної політики, в умовах переходу об'єднань на господарський розрахунок появилися нові форми матеріального стимулювання, що були засновані на обліку вартісних результатів

роботи промислових підприємств – прибутку.

До 1935 р. в промисловості склалася ціла система заохочувальних фондів, що утворювалися за рахунок прибутку (фонд соціалістичного змагання, винаходів і раціоналізації, преміювання за досягнення на основі соціалістичного змагання). Значна їх кількість призвела до розпилення засобів підприємства, ускладнювала механізм економічного стимулювання. Принципи створення і використання різних фондів не завжди були в достатній мірі узгоджені. Тому з 1 січня 1936 р. всі раніше створені фонди були об'єднані в єдиний фонд директора. Відрахування в даний фонд складали: 4% від планового і 50% від понад планового прибутку. Засоби фонду директора були призначені для житлового будівництва (не менше 50%), на покращення культурно-побутового обслуговування робітників і на розвиток виробництва [9, с. 199].

З 1946 р. умови утворення фонду дещо були змінені. Він почав створюватися за умови виконання плану по випуску товарної продукції у встановленому асортименті, завдання по зниженню собівартості продукції, плану по прибутку. Була введена диференціація розмірів відрахувань в фонд по галузям та вперше встановлено обмеження об'єму відрахувань в розмірі 5%, а потім 5,5% річного фонду заробітної плати промислово-виробничого персоналу.

В 1955 р. у зв'язку з розширенням прав промислових підприємств у вирішенні господарських питань і для підвищення зацікавленості виробничих колективів у виконанні планових завдань, введення нової техніки фонд директора був перетворений в фонд підприємства для покращення культурно-побутових умов робітників і удосконалення виробництва. Поряд з фондом підприємства в промисловості за рахунок прибутку створюють спеціальні фонди – фонд ширпотребу, відрахування на житлове будівництво, тощо.

Тогочасні дослідники проблем функціонування прибутку в соціалістичному розширеному відтворенні, Жевтяк П.Н., Колесников В.І., Базарова Г.В., Зинов'єв Ю.М., Дрізе І.Д., розглядали формування фондів економічного стимулювання за рахунок прибутку як закономірний етап їх розвитку, що відповідає задачам, які стоять перед народним господарством в умовах розвинутого соціалістичного суспільства. Основним задекларованим принципом у побудові даних фондів було те, що задоволення власних потреб підприємства можливе тільки через врахування інтересів суспільства в цілому. В певній мірі виконання даних умов відбувалося шляхом подальшого підвищення ролі фондів стимулювання в регулюванні виробництва і розподіленні національного доходу.

Ще одним із напрямків розподілу прибутку було його використання для формування резервних фондів. Головне призначення – запобігання суттєвим коливанням, що не пов'язані з роботою трудового колективу при формуванні фондів економічного стимулювання. В більшості випадків дані резервні фонди знаходилися у розпорядженні об'єднань.

Ефективність та раціональність побудови системи розподілу прибутку багато в чому залежала від об'єктивності отриманого показника фінансового результату. Дана проблема залишається досить актуальною і в нинішніх умовах господарювання. В першу чергу проблемам умовності прибутку була приділена увага теоретиків і практиків в соціалістичних країнах з точки зору його розподілу. На їх думку прибуток не завжди точно виражає внесок виробничих колективів [9, с. 204]. Викривлення формуються через необґрунтовані ціни, у випадках невірних змін в асортименті продукції, зниження її якості. Тому виникає необхідність очищувати прибуток від впливу “зовнішніх факторів” або замінити даний критерій для формування фондів матеріального стимулювання іншими показниками.

Відповідно до чого часто проявлялася тенденція заміни прибутку як критерію формування фондів іншими плановими показниками при одночасному збереженні його в якості джерела формування фондів.

У визначенні напрямків розподілу прибутку, величини утворених фондів за даними напрямками домінував нормативний метод. Зокрема, нормативний метод розподілу прибутку, визначений Тимчасовим положенням про нормативний розподіл прибутку на 1988-1990 рр. по об'єднанням, підприємствам і організаціям, що переведені на повний господарський розрахунок і самофінансування, характеризується такими особливостями:

1) прибуток розподілявся по нормативам, що затверджені вище стоячим органом управління, а самі нормативи визначалися виходячи із потреб і пропорцій розвитку, що встановлені в розрахунках п'ятилітнього плану;

2) нормативи є стабільними на весь плановий період;

Розподіл прибутку послідовно проходить чотири стадії, на кожній з яких відбувається зміна, коригування величини прибутку, що підлягає розподілу.

На першій стадії проводяться платежі із отриманого прибутку в державний бюджет за виробничі фонди (в розмірі 2-8% середньорічної вартості основних виробничих фондів і формуючих оборотних засобів) і трудові ресурси (в розмірі 300 або 200 руб. на одного працівника середньоспискового складу, а також сплачується відсоток банку за короткострокові кредити.

На другій стадії проводяться відрахування від розрахункового прибутку (той, що залишився після попередніх виплат) по нормативам в державний та місцевий бюджет, міністерству і відомству.

На третій стадії відбувається коригування величини прибутку, що залишилася в розпорядженні трудового колективу (формується остаточний прибуток). З цієї ціллю прибуток, що залишився після всіх відрахувань, зменшують або збільшують на суми різних незапланованих доходів, витрат та втрат.

На заключній – четвертій – стадії фактичний прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства, направляють по затвердженим нормативам в фонд розвитку виробництва, науки і техніки, фонд соціального розвитку і фонд матеріального заохочення.

Очевидним стає те, що головним в системі розподілу прибутку є порядок визначення нормативів. Необхідно констатувати той факт, що хто б не встановлював нормативи, вони завжди будуть характеризуватися суб'єктивністю. Тому наукова обґрунтованість, об'єктивність нормативів розподілу прибутку у більшій мірі залежить від методології і методики, що визначають порядок їх встановлення. Критикуючи діючу методику встановлення нормативів (на основі Тимчасового положення) Козубенко В.А. зазначає, що у визначенні нормативів присутній вузько прагматичний підхід, причому не в кращому своєму прояві [14, с. 103].

Для визначення методики розподілу прибутку необхідно знати об'єктивні умови виробництва і кількісні параметри для розрахунку нормативів. Не вирішуючи основних методологічних питань, типові положення розподілу прибутку і утворення стимулюючих фондів підприємства, трактували прямо-протилежний порядок. Щоб визначити норматив, необхідно було, виходячи із розрахунків п'ятирічного плану спочатку визначити абсолютну величину відповідного платежу чи фонду, а потім віднести абсолютну величину того чи іншого платежу до відповідної величини прибутку (балансової, розрахункової, остаточної), отримати необхідний норматив. Тобто, все навпаки: не нормативи слугували визначенню абсолютних величин прибутку, що направлятимуться в різні фонди, а наперед заплановані суми відрахувань з прибутку є підставою для визначення нормативів.

Негативним у розподілі прибутку було те, що в більшості випадків нормативи мали однаковий характер для всіх підприємств об'єднання, галузі. В даному випадку не враховувалися специфічні потреби окремих підприємств, зокрема у оновленні матеріально-технічної бази підприємства, підвищенні якості продукції,

додатковому стимулюванню працівників, тощо.

Вирішення даних проблем економісти вбачали у заміні діючого способу розподілу прибутку та в перетворенні його із фіскального, направлено на першочергове формування засобів державного бюджету, в стимулюючий, тобто побудований на визнанні рівності економічних прав і відповідальності держави, галузевих, міжгалузевих і територіальних товариств виробників в формуванні та розподілі прибутку [14, с. 104].

Отже, слід констатувати факт, що система розподілу прибутку при соціалістичному способі виробництва, не була достатньо науково обґрунтована. Науковці, Кіперман Г., Чеблоков А., стверджували про те, що об'єктивні основи розподілу прибутку не були досліджені, що і призводило до суб'єктивного встановлення нормативів розподілу прибутку центральними економічними відомствами, а також до відсторонення працівників від участі в розподілі прибутку [13], [19].

В ринкових умовах господарювання прибуток набуває важливих рис як інструмент управління, спостерігається приналежність даної категорії менеджерам вищого рівня та власникам підприємства, у випадках акціонерних товариств – власникам домінуючої частки акцій. Саме вони визначають особливості системи розподілу прибутку в рамках опосередкованого нормативно-правового поля, що регламентує дані процеси. Слід відмітити про відсутність конкретизації зі сторони законодавства у системі розподілу, що звільняє підприємців від виконання покладених на них соціально-суспільних обов'язків. Тим самим звільняючи їх від значної кількості тривіальних зобов'язань перед трудовим колективом, громадою, суспільством.

В останні роки західні та вітчизняні компанії все частіше декларують принципи і цінності, що лежать в основі їх бізнесу, включивши в свою місію обов'язки перед акціонерами, працівниками, споживачами, постачальниками і суспільством: "Ми орієнтуємось на ринок і працюємо для добробуту людини", "Ми вважаємо, що чесність, порядність і справедливість повинні лежати в основі відносин з клієнтами, постачальниками, акціонерами і працівниками", "Ми будемо вести нашу діяльність так, щоб забезпечити достатнім прибутком акціонерів і ріст компанії" [18, с. 89, 92].

Проте, визначивши важливість врахування інтересів працівників, акціонерів та суспільства в цілому, через систему розподілу прибутку задовольняються тільки

частково інтереси акціонерів. Про це свідчать основні напрямки розподілу прибутку визначені Ю. Бріггемом [3, с. 690]:

- 1) реінвестований в застосовані в ході основної діяльності операційні активи;
- 2) використаний для купівлі ринкових цінних паперів;
- 3) для погашення заборгованості;
- 4) розподілений між акціонерами.

Більшість напрямків розподілу прибутку передбачають виконання головної мети діяльності підприємства – максимізацію прибутку, збільшення вартості підприємства. В такому випадку значна кількість положень обраної місії підприємства щодо корпоративних цінностей, культури залишаються лишень ефективним маркетинговим ходом із здобуття позитивного іміджу, збільшення обсягів реалізації продукції, підвищення курсу акцій компанії.

Враховуючи основний постулат системи розподілу прибутку – прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, використовується ним самостійно. Підприємство після сплати податків самостійно визначає напрямки використання прибутку. На перший погляд процес прийняття даного рішення має простий індивідуальний характер, проте, в даному випадку слід враховувати інтереси акціонерів та трудового колективу. Що передбачатиме ускладнення процесу прийняття рішень в міру зростання значення фондового ринку та профспілкового руху в країні.

Розподіл прибутку повинен базуватися на чітко визначених напрямках, задекларованих у відповідних нормативних, статутних та розпорядчих документах. Ряд дослідників, зокрема Кодацький В.П. стверджують, що проект кошторису використання прибутку повинен вноситися на обговорення трудового колективу. Після його схвалення затверджується спільним рішенням адміністрації, трудового колективу додається до колективного договору [15, с. 149].

Таким чином, ідентифікація системи розподілу прибутку характеризується наявністю слабких сторін у визначенні напрямків, нормативів, способів, методів розподілу, врахуванні інтересів усіх суб'єктів, обліковому відображенні. Надана самостійність у вирішенні питань розподілу, як показав досвід, потребує державної нормативно-правової надбудови, яка б визначала загальні правила гри, захищаючи таким чином права всіх сторін розподільчих відносин.

Таблиця 2 Порівняльна характеристика ринкової та соціалістичної систем розподілу прибутку

Порівняльна ознака	Соціалістична система	Ринкова система
Сутність прибутку	Величина, що характеризує перевищення доходів над витратами, яка наперед запланована вищими органами управління	Основна причина діяльності будь-якого підприємця, розраховується як перевищення доходів над витратами, що методологічно визначені в системі бухгалтерського обліку
Фактори впливу на сутність прибутку	Державні планові показники, відсутність вільного ринку, державна (суспільна) власність на засоби і предмети праці, відсутність самостійності у прийнятті господарських рішень, відсутність права власності на кінцевий результат	Ринкові механізми, наявність фінансового капіталу та підприємницьких здібностей
Головна мета розподілу	Задовольнити потреби, економічні інтереси кожного працівника і як члена трудового колективу, і як члена територіальної спільноти, і як громадянина	Сформувати умови зростання ринкової вартості підприємства, підвищити добробут власників підприємства
Суб'єкти розподілу	Трудовий колектив, об'єднання підприємств, відомства, міністерства, держава, суспільство	Вищий менеджмент, акціонери, держава
Способи розподілу	Відсотковий, нормативний	Визначені на основі управлінських теорій
Напрямки використання	Відрахування до бюджетів, формування різного роду фондів	Відрахування до бюджетів, виплата дивідендів

Проаналізувавши чинне законодавство в сфері розподілу прибутку, зокрема розподілу прибутку в акціонерних товариствах, слід відмітити відсутність задекларованого прямого порядку здійснення розподільчих відносин щодо прибутку.

Законом України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 р. статтею 19 "Резервний капітал" визначено право акціонерного товариства формувати резервний капітал в межах визначених статутом, проте не менше 15% статутного капіталу, за рахунок чистого або ж нерозподіленого

прибутку. Статтею 30 "Порядок виплати дивідендів" п. 2 передбачено використання чистого (нерозподіленого) прибутку на виплату дивідендів в обсязі, встановленому рішенням загальних зборів акціонерів [11].

Даний нормативно-правовий акт залишає право акціонерного товариства на створення спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями. Порядок формування та використання якого встановлюється державною комісією з цінних паперів та

фондового ринку (п. 5 статті 14 “Статутний і власний капітал акціонерного товариства”).

Тобто нормативно-правове поле щодо розподілу прибутку визначає два основних чітко виражених можливих напрямки використання прибутку, все інше залишає на розсуд засновників, загальних зборів акціонерів, керівництва. Так, згідно статті 4 “Установчі документи товариства” Закону України “Про господарські товариства” передбачено те, що в установчих документах повинна міститися інформація про порядок розподілу прибутків і збитків [10]. В Законі України “Про акціонерні товариства” стаття 13 “Статут акціонерного товариства” визначено перелік відомостей які повинні міститися в статуті – установчому документі акціонерного товариства, проте порядок розподілу прибутку сюди не включено. Можливо даний процес завуальовано пунктом – компетенція загальних зборів або ж право визначати механізм розподілу залишається у вищого керівництва.

Слід відмітити, що на сьогоднішній день право ідентифікувати систему розподілу прибутку належить знову ж таки адміністрації товариства, яка фактично і визначає принципи корпоративного управління. Терещенко Г.М. визначає, що об’єктивно корпоративне управління є безперервним процесом узгодження інтересів і подолання суперечностей, що виникають. Втім, ці процеси мають бути чітко регламентовані [17, с. 99]. Проте, на сьогоднішній день чіткої регламентації, в частині розподілу прибутку, немає. Що знову ж таки призводить до неврахування інтересів всіх суб’єктів системи розподілу прибутку.

Ідентифікація системи розподілу прибутку повинна базуватися на рівні товариства, за участі власників, керівництва, трудового колективу, шляхом вибору найприйнятнішого із альтернативних варіантів, відповідати стратегічним і тактичним цілям розвитку товариства, бути адекватною державній соціально-економічній політиці.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На основі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Сукупність операцій, що фіксують розподіл прибутку – це складна система, яка характеризується сукупністю елементів, взаємовідносинами між ними, цілісністю, впливом на зовнішнє середовище. Дана система потребує раціональних правил, способів та методів формування даних, що мають важливе значення у прийнятті управлінських рішень для досягнення мети діяльності підприємства.

2. Взаємозв’язок елементів системи базується на суперечності інтересів суб’єктів розподілу та їх симбіозі у досягненні мети діяльності підприємства.

3. Вимоги до системи розподілу прибутку підприємства:

– система розподілу прибутку повинна відповідати встановленим та визначеним цілям і задачам діяльності підприємства;

– пропорції розподілу за визначеними напрямками повинні відповідати інтересам усіх суб’єктів та темпам реалізації стратегії підприємства;

– система розподілу прибутку повинна розглядатися як інструмент впливу на ріст ринкової вартості підприємства, а також бути однією із дієвих форм впливу на трудову активність працівників;

– повинна характеризуватися чіткістю у відображенні руху інформаційних потоків та формуванні кінцевих даних.

4. Ідентифікація системи розподілу прибутку у прагненні здобуття максимального ефекту у досягненні поставлених цілей повинна базуватися на задекларованих принципах. Нормативні та розпорядчі документи повинні прийматися за обопільною участю всіх суб’єктів системи.

Визначивши основні теоретичні аспекти ідентифікації та функціонування системи розподілу прибутку в подальших дослідженнях слід приділити увагу практичним аспектам даного процесу та відображенню розподільчих відносин в інформаційних системах підприємства, зокрема в системі бухгалтерського обліку.

Список використаної літератури:

1. Базарова Г.В. Прибыль и хозрасчет в условиях научно-технического прогресса / Г.В. Базарова. – М.: Финансы, 1974.
2. Бланк И.А. Управление прибылью / И.А. Бланк – К.: “Ника-Центр”, 1998. – 544 с.
3. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент [10-е изд.] / Ю. Бригхэм, М. Эрхардт; пер. с англ. под ред. к.э.н. Е.А. Дорффеева. – Спб.: Питер, 2009. – 96 с.
4. Бухгалтерський словник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир, 2001. – 224 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
6. Гальчинський А. Методологія складних систем / А. Гальчинський // Економіка України. – 2007. – № 8(549). – С. 4-19.
7. Гришина Г.П. Оценка труда и бизнеса / Г.П. Гришина // Российское предпринимательство. – 2001. – № 7.
8. Дризе И.Д. Прибыль и поощрительные фонды / И.Д. Дризе, Ж.И. Сидорова. – М.: Финансы, 1972.
9. Жевтяк П.Н. Прибыль в социалистическом расширенном производстве / П.Н. Жевтяк, В.И. Колесников. – М.: Финансы, 1976. – 272 с.
10. Закон України “Про господарські товариства” від 19.09.1991 р. № 49.
11. Закон України “Про акціонерні товариства” від 17.09.2008 р. № 514-VI.
12. Зиновьев Ю.М. Прибыль как экономическая категория при социализме / Ю.М. Зиновьев // Вестник Московского университета. – 1965. – № 6. – С. 3-13.
13. Киперман Г. Противозатратный хозяйственный механизм / Г. Киперман // Хоз-во и право. – 1988. – № 10.
14. Козубенко В.А. Доход предприятия: формирование и распределение / В.А. Козубенко. – К.: Наук. думка. – 1993. – 133 с.
15. Кодацкий В.П. Прибыль и бизнес / Кодацкий В.П. – Харьков: Харьковское отделение издательства “Экономика”, 2002. – 190 с.
16. Кузнецова З.П. Опыт формирования и использования дохода предприятий в условиях полного хозяйственного расчета / З.П. Кузнецова, В.Н. Соловьев. – Л.: ЛДНТП, 1990. – 22 с.
17. Терещенко Г.М. Проблемы становления та напрями удосконалення функціонування ринку цінних паперів в Україні / Г.М. Терещенко // Фінанси України. – 2007. – №6(139). – С.97-105.
18. Томпсон-мл. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа [12-е издание] / Томпсон-мл., Артур, А., Стрикленд III, А. Дж.; пер. с англ. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2008. – 928 с.
19. Чеблоков А. Распределение прибыли между бюджетом и предприятием / А. Чеблоков // Финансы СССР. – 1988. – № 11.

КУЗЬ Василь Іванович – асистент кафедри обліку, аудиту і економічного аналізу Буковинської державної фінансової академії; здобувач кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– облік і розподіл прибутку в акціонерних товариствах